

Nr 777

Av herr Hedlund m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 90, med förslag till lag om allmän försäkring, m. m.

(Lika lydande med motion nr 649 i Första kammaren)

Under det senaste årtiondet har betydande socialreformer genomförts till ökad trygghet för medborgarna. År 1953 beslutades, att den allmänna sjukförsäkringen skulle gälla från och med 1955. År 1954 följde i anslutning här till beslut om moderskapshjälpen och läkemedelsreformen samt om samordningen mellan sjukförsäkringen och yrkesskadeförsäkringen. På pensionsområdet fattades det betydelsefullaste beslutet av 1958 års A-riksdag, då statsmakterna tog ställning till folkpensioneringens framtida utformning och fastställde målsättningen på detta område för perioden fram till år 1968. Av stor betydelse är givetvis också 1959 års riksdagsbeslut om ATP-pensioneringen.

Socialpolitikens uppgift är enligt centerpartiets uppfattning att garantera medborgarna en god grundtrygghet. Partiet har målmedvetet sökt verka för en sådan utformning av socialpolitiken. Särskild vikt måste härvid givetvis fästas vid folkpensioneringen. Det principbeslut, som riksdagen 1958 fattade om förbättring av ålderspensionerna enligt pensionsberedningens förslag och om viss ytterligare förbättring av invalid- och familjepensionerna, godtog vi som en acceptabel kompromiss. Tilläggskyddet ovanför grundskyddet bör enligt centerpartiets uppfattning inte utformas som ett samhällligt obligatorium. Naturligtvis bör samhället kunna erbjuda medborgarna sin service även på detta område genom en tilläggsförsäkring utan obligatoriska ålägganden. ATP-försäkringen har emellertid inte fått en sådan utformning. I fråga om sjukförsäkringen har vi emellertid hävdad, att samhället bör svara även för en viss tilläggsförsäkring. Naturligtvis måste även här huvudvikten fästas vid de likformiga grundförmånerna. Det förhållandet, att sjukförsäkringen skall ersätta ett tillfälligt och efter olika grupper varierande inkomstbortfall, som inte regelmässigt kan förutses, gör det emellertid nödvändigt med en viss differentiering av ersättningen även ur grundtrygghetens synpunkt.

De i förevarande proposition framlagda förslagen innebär väsentliga förbättringar av grundtryggheten i fråga om såväl sjukförsäkringen som pensioneringen. Det är att notera med tillfredsställelse, att departementschefen i fråga om grundsjukpenningen följt förslaget i centerreservationen till socialförsäkringskommitténs betänkande om höjning till 5 kr. om dagen och i anslutning härtill höjt grundpenningen inom moderskapsförsäkringen till

900 kr. Den förbättring av invalidpensioneringen, som föreslås i propositionen, kan sägas vara i överensstämmelse med intentionerna i 1958 års principbeslut, även om vissa grupper fortfarande inte blir helt tillgodosedda ur grundtrygghetens synpunkt. Den föreslagna förbättringen av änkepensioneringen i de s. k. övergångsfallen liksom förslaget om viss änkepension till frånskilda tillgodoser också krav, som framförts från vårt håll. Med särskild tillfredsställelse har vi mottagit propositionsförslaget om höjning av folkpensionsbeloppen med 350 kronor för ensam pensionär och 500 kronor för två pensionsberättigade makar, vilket för den nu förestående etappen innebär höjning med 100 resp. 160 kronor utöver vad riksdagen ville medge vid frågans behandling 1960 och 1961.

Enligt propositionen skall sjuk- och moderskapsförsäkringen, folkpensioneringen och tilläggs pensioneringen sammanföras i en lag om allmän försäkring till ett enhetligt system, som ger den enskilde skydd mot inkomstbortfall vid sjukdom och barnsörd, ålderdom, invaliditet och försörjarens frånfälle. En sådan enhetlighet och förenkling i administrationen måste givetvis eftersträvas.

Frågor rörande invaliderna

En tillfredsställande trygghet för personer, som genom sjukdom eller olycksfall förlorar försörjningsförmågan för framtiden, är av flera skäl en särskilt komplicerad fråga. Den förtidspensionering, som föreslås i propositionen i överensstämmelse med intentionerna i 1958 års riksdagsbeslut, innebär en väsentlig förbättring. Sålunda skall såsom förutsattes i nämnda riksdagsbeslut nuvarande inkomstprövning och hårda invaliditetsbedömning ersättas med en förmånsgradering, varvid hänsyn tas till såväl medicinska överväganden som till en bedömning av vederbörandes möjligheter att utnyttja den arbetsförmåga, som han kan ha kvar.

De i propositionen förordade bestämmelserna för invaliditetstillägget är emellertid enligt vår mening inte helt tillfredsställande. Enligt propositionen skall invaliditetstillägg på 1 200 kronor utgå till ålders- eller förtidspension, därest den försäkrade är ur stånd att reda sig själv och på grund härav vid upprepade tillfällen dagligen har behov av annan persons hjälp liksom även i de fall, då den försäkrade till följd av sitt handikapp får vidkännas betydande merutgifter för färdmedel eller andra hjälpmedel för att kunna utföra förvärvsarbete. En blind skall alltid anses uppfylla dessa förutsättningar. Som ytterligare villkor skall emellertid enligt propositionen gälla, att vårdbehovet uppkommit eller blindheten inträtt före 63 års ålder.

För nu motsvarande tillägg är ifrågavarande ålder fastställd till 60 år. Förslaget i propositionen innebär alltså en viss utvidgning av förmånen även ur denna synpunkt. Enligt vår mening kan emellertid starka skäl anföras mot en bestämmelse, som utesluter invaliditetstillägget i de fall, då det särskilda vård- eller hjälpbehovet inträtt efter det att vederbörande uppnått 63 år. Inom åldringsvården bör enligt vår mening eftersträvas, att pensionären så långt möjligt kan beredas vård i sitt eget hem. Invaliditetstillägget

bör kunna bidra till att skapa ökade förutsättningar för sådan vård i hemmet åt pensionärer, som inte kan klara sig utan hjälp från annan person. Från denna utgångspunkt framstår det som önskvärt, att någon åldersgräns inte fastställs för invaliditetstillägget. En sådan utvidgning av förmånen synes emellertid böra föregås av en närmare prövning. Enligt vår mening bör emellertid nu beslutas, att invalidtillägg skall utgå, om vårdbehovet uppkommit eller blindheten inträtt före 67 års ålder, i enlighet med vad som förordats av flera remissinstanser.

Departementschefen har i propositionen uttalat, att pensionsfrågorna för dem som blir invalidiserade i unga år rymmer särskilda problem, vilka skulle uppmärksammas vid en kommande utredning. Denna synpunkt, som sålunda i huvudsak gäller ATP-pensioneringen, kan vi helt dela. Även sedan ATP-systemet utbyggs, kommer emellertid många att stå utanför denna pensionering, i många fall i följd av invalidisering från födseln eller eljest innan de kunnat inträda i ATP-pensioneringen. I sammanhanget måste därför förmånerna från folkpensioneringen uppmärksammas i minst lika stor utsträckning. Det föreslagna invaliditetstillägget kan inte ge täckning för de särskilda kostnader, som drabbar invaliderna, vilka sålunda inte blir tillförsäkrade samma minimistandard som andra folkpensionärer. Målsättningen måste enligt vår mening vara, att invaliderna skall beredas samma mått av grundtrygghet som andra. Det synes oss därför angeläget, att frågan om invalidernas ställning i pensioneringen blir föremål för fortsatt utredning, varvid bör prövas såväl ett slopande av den ovannämnda åldersgränsen som förbättringar i övrigt av invalidernas försörjnings- och vårdsituation.

Såväl socialförsäkringskommittén som flertalet remissinstanser har understrukit angelägenheten av att rehabiliteringsverksamheten tillföres ökade resurser. Departementschefen har sedermera tillsatt en särskild utredning rörande rehabiliteringsverksamhetens utformning och tar därför inte i förevarande sammanhang ställning till frågan. Såsom vi framhållit i motionen II: 587 till årets riksdag är det enligt vår mening nödvändigt, att rehabiliteringsverksamheten snarast tillföres kraftigt ökade resurser såväl personellt som ekonomiskt. Det är en angelägen uppgift för samhället att så långt möjligt hjälpa människor, som drabbats av sjukdom eller olycksfall, åter till försörjningsmöjligheter i arbetslivet. Med hänvisning till ovannämnda motion vill vi i förevarande sammanhang understryka angelägenheten av att Kungl. Maj:t snarast möjligt framlägger förslag till den nödvändiga upprustningen av rehabiliteringsverksamheten.

Företagarnas ställning

I propositionen föreslås, att företagarna och de fria yrkesutövarna skall anslutas till den obligatoriska tilläggssjukpenningförsäkringen enligt samma system som för ATP-försäkringen. En sådan utformning framstår givetvis som nödvändig inte minst med hänsyn till den enhetlighet, som eftersträvas för sjukförsäkringen och pensioneringen. Med hänsyn till att behovet av försäkringsskydd är mer varierande för företagare än för anställ-

da förordar departementschefen dock viss individuell valfrihet för företagarna. Sålunda skall företagarna och de fria yrkesutövarna utöver den normala 3-dagarstiden få rätt att välja karenstid för tilläggssjukpenningen även på 33 och 93 dagar. I fråga om valfrihet att tillhöra tilläggssjukpenningförsäkringen skall emellertid enligt propositionen sammankoppling ske med valfriheten i ATP-försäkringen, så att utträden och återinträden får ske endast med avseende på båda försäkringarna i förening. Valfriheten i fråga om karenstiden synes oss ha fått en godtagbar utformning. Sammankopplingen med ATP-försäkringen vad beträffar valfriheten i fråga om anslutningen kan vi emellertid inte acceptera. Det kan enligt vår mening inte råda någon tvekan om att majoriteten av företagare har behov av ett ekonomiskt skydd utöver det allttjämt relativt låga grundskyddet. En tilläggssjukpenningförsäkring enligt nuvarande system är, såsom vi framhållit, motiverad även ur grundtrygghetens synpunkt. Det måste vara en synnerligen väsentlig uppgift för samhället att främja och underlätta tillgodoseendet av dessa behov. Om så skall kunna ske måste dock utgångspunkten vara en annan än att utsträcka ett med hänsyn till främst vissa andra grupper i samhället utformat försäkringssystem att oförändrat gälla även företagarna och de fria yrkesutövarna. Utgångspunkten borde vara att utan dylika förutfattade meningar söka tillskapa ett system som är så lämpligt som möjligt för de grupper som nu är i fråga. Det är att beklaga att någon ordentlig prövning inte har skett av frågan hur socialförsäkringarna bör vara utformade för att så långt möjligt tillgodose de speciella behov, som företagare och fria yrkesutövare har. En sådan prövning är emellertid nödvändig om samhället skall kunna fylla sin viktiga förutsättningsskapande, stimulerande och medhjälpande roll på detta område på ett riktigt och rättvist sätt.

Redan den omständigheten att företagarna ej är en ensartad grupp i fråga om ekonomiska villkor, betingelserna för näringsutövningen, kapitalanskaffningsspörsmål etc. borde föranleda slutsatsen att en anslutning till ett redan befintligt på ovan nämnda motiv och grundvalar tillskapat försäkringssystem ej kan förutsättas vara den bästa lösningen för företagarna. Dock finns inom gruppen företagare och fria yrkesutövare vissa karakteristiska drag, som borde kunna tjäna som utgångspunkt vid bedömningen av försäkringssystemets utformning. Sålunda gäller för flertalet att de arbetar med ett i företaget insatt kapital av betydande omfattning, till övervägande delen lånat kapital. Härav följer att de är hänvisade att prestera ett omfattande personligt sparande för att kunna lösa kapitalfrågorna, infria amorteringsförpliktelserna etc. Härigenom erhålles ett ur samhällsekonomisk synpunkt angeläget och värdefullt sparande, ett personligt företagande och engagemang i näringslivet, som är av vital betydelse för särskilt småföretagsamhetens utveckling, samt ur den enskilde företagarens synpunkt ett trygghetskapital på ålderdomen, vilket likaledes är av väsentligt intresse även ur samhällets synpunkt. Rimligen borde dessa omständigheter leda till att dylikt trygghetssparande, som sker på betryggande

sätt, i skatteavseende m. m. jämföras med sparande i form av t. ex. försäkring. Enligt vår mening bör detta spörsmål skyndsamt utredas och förslag rörande avdragsrätt vid beskattningen för nämnda trygghetssparande snarast framläggas. Yrkande härom har vi till årets riksdag ställt i motionerna I: 293 och II: 365.

Ett annat drag som är karakteristiskt för en mycket betydande del av gruppen företagare och fria yrkesutövare är att behovet av efterlevande- och invaliditetsskydd är relativt framträdande. Detta behov kan inte tillgodoses i tillräcklig utsträckning genom ovan nämnda trygghetssparande. Det är heller inte någon god lösning att söka tillgodose det behovet genom en fullständig anslutning till allmänna tilläggs pensioneringen. Därom vittnar det betydande antal företagare, som begärt utträde ur tilläggs pensioneringen, ett antal som torde komma att öka i och med att avgifterna till systemet stiger. Den i propositionen förordade ordningen, att företagare och fria yrkesutövare endera skall tillhöra både försäkringen för obligatorisk tilläggs sjukpenning och allmänna tilläggs pensioneringen i dess helhet eller helt stå utanför båda dessa försäkringar, försämrar ytterligare möjligheterna till en god lösning av dessa spörsmål.

För många företagare och fria yrkesutövare, som sört för sin pensionering på annat sätt än genom ATP, framstår det som angeläget att kunna tillhöra tilläggs sjukpenningförsäkringen utan att behöva tillhöra det i många fall alltför kostnadskrävande ATP-systemet. Mot en sådan valfrihet har invänts, att likvärdigheten i förmånerna från sjukförsäkringen och pensioneringen härigenom skulle riskera att gå förlorad och att det i praktiken skulle uppstå svårigheter att vid långvarig sjukdom och invaliditet draga in en relativt hög sjukpenning och ersätta den med enbart en förhållandevis låg förtidspension från folkpensioneringen. Det skall givetvis inte bestridas, att det finns vissa skäl för ett sådant betraktelsesätt. Det väsentligaste måste emellertid vara, att företagare och fria yrkesutövare, som inte finner sig ha ekonomiska möjligheter att vara med i ATP-systemet i dess nuvarande utformning, dock kan omfattas av tilläggs sjukpenningförsäkringen. Tekniskt sett kan övergången från sjukpenningensättning till förtidspensionen inte bereda några större svårigheter, då det helt ankommer på försäkringsorganen att avgöra denna fråga. Såsom det framhålls i propositionen i annat sammanhang medför skillnaderna i reglerna för sjukförsäkringen och pensioneringen, att en fullständig likvärdighet mellan sjukpenningförmåner och pensionsförmåner över huvud taget inte kan uppnås. Företagare och fria yrkesutövare bör sålunda enligt vår mening ha möjlighet att vara med i tilläggs sjukpenningförsäkringen utan att därför behöva tillhöra ATP-systemet, liksom de också bör få tillhöra ATP-försäkringen utan att därför tvingas ansluta sig till tilläggs sjukpenningförsäkringen. Vi förordar sålunda, att beslut nu fattas om att valmöjligheterna för företagare och fria yrkesutövare inom sjukpenningförsäkringen och tilläggs pensioneringen blir helt fristående från varandra.

Såsom vi ovan framhållit motiverar emellertid det särskilda behov, som

många företagare och fria yrkesutövare har av ett förbättrat invaliditets- och efterlevandeskydd, att de som en form för deltagande i ATP beredes möjligheter att vara med i enbart dess förtids- och familjepensionering, dvs. med uteslutande av ålderspensioneringen. Den lämpliga kombinationen av tilläggssjukpenning samt förtids- resp. familjepension från ATP skulle därmed öppnas för företagarna. En sådan utformning torde emellertid inte kunna beslutas utan föregående närmare prövning. I motionerna I: 291 och II: 366 till årets riksdag har vi yrkat utredning angående ökad valfrihet för företagarna inom ATP. Vid den utredning, som vi sålunda förordat, bör även prövas möjligheterna av att som en form för företagarnas och de fria yrkesutövarnas deltagande i ATP låta nämnda försäkring omfatta endast invalid- och efterlevandeskyddet.

Grunderna för inkomstprövningen

I fråga om grunderna för prövningen av de inkomstprövade pensionsförmånerna föreslås i propositionen att änkepensioner avseende dem som blivit änkor före den 1 juli 1960 skall reduceras med en tredjedel av inkomsten till den del denna överskrider 1 000 kronor. Enligt gällande bestämmelser sker reducering med en tredjedel för inkomster i läget 1 000—1 400 kronor och med två tredjedelar för högre inkomst. Vidare föreslås att den s. k. skärpningsprocenten vid innehav av förmögenhet skall sänkas från 20 till 10. I övrigt förutsättes att prövningsgrunderna skall bibehållas oförändrade.

Som motivering för sitt ställningstagande har departementschefen anfört att en uppmjukning av inkomstprövningsreglerna ej medför någon förbättring för de sämst ställda pensionärerna. Detta äger givetvis sin riktighet. Å andra sidan är det angeläget att prövningsgrunderna ej genomgår sådana förändringar att den tidigare gällande inkomstprövningen skärpes. De nuvarande gränobeloppen fastställdes av 1952 års riksdag och trädde i kraft den 1 januari 1954. Om inkomstprövningen ej skall bli mera restriktiv än som avsågs vid fastställandet, måste givetvis gränobeloppen justeras med hänsyn till penningvärdets fall. En uppräknig med i runt tal en tredjedel av deras nuvarande nominella värden är därför motiverad.

I enlighet härmed bör för gift pensionberättigad en årsinkomst på 1 000 kronor ej medföra någon minskning av förmånen. Överstiger inkomsten 1 000 kronor men ej 1 350 kronor bör förmånen reduceras med en tredjedel av det belopp, varmed inkomsten överstiger 1 000 kronor. Överstiger inkomsten 1 350 kronor bör förmånen reduceras med två tredjedelar av det belopp, varmed inkomsten överstiger 1 350 kronor. För annan pensionär bör motsvarande gränobelopp fastställas till 1 350 resp. 1 900 kronor. Dessa regler bör gälla både hustrutillägg och kommunala bostadstillägg. I fråga om förmögenhet bör den av departementschefen förordade skärpningsprocenten 10 tillämpas. Vidare bör denna gränobeloppshöjning slå igenom också beträffande änkepensioner till dem, som blivit änkor före den 1 juli 1960. Dessas folkpensioner skall således minskas med en tredjedel av inkomsten i vad denna överstiger 1 350 kronor.

Pensionsålder och förtida pensionsuttag

I socialförsäkringskommitténs uppdrag ingick att pröva frågan om en individuellt rörlig pensionsålder inom folkpensioneringen liksom även frågan om sänkt pensionsålder för yrkesgrupper med tungt och hälsofarligt arbete. Kommittén har därvid inte funnit sig kunna förorda en för olika grupper differentierad pensionsålder med rätt till oreducerad ålderspension före 67 år. En individuellt rörlig pensionsålder bör dock enligt kommittén införas i folkpensioneringen enligt samma system som gäller inom ATP. Detta innebär sålunda möjligheter till ett förtida pensionsuttag från 63 år. Vid sådant förtida uttag skall folkpensionen reduceras med 0,6 procent för varje månad som uttaget göres före den månad då 67-årsåldern uppnås. En förhöjning med motsvarande procenttal skall inträda för varje månad som uttaget uppskjutes efter månaden för 67-årsdagen, dock inte för tid efter den månad då 70-årsdagen inträffar. Med den individuellt rörliga pensionsåldern inom folkpensioneringen skulle emellertid förknippas villkoret, att förtida eller uppskjutet pensionsuttag samtidigt skulle gälla för ATP-försäkringen, i den mån vederbörande omfattas av sistnämnda försäkring.

Ifrågavarande förslag har upptagits i propositionen. En individuellt rörlig pensionsålder är givetvis att hälsa med tillfredsställelse för individer och grupper, som är i behov av pension före 67 års ålder, liksom också naturligtvis för dem, som finner sig kunna vänta med pensionsuttaget till något eller några år efter 67 års ålder. Det synes oss emellertid inte vara anledning att som villkor för denna rörliga pensionsålder ställa, att den måste gälla såväl folkpensionen som ATP-pensionen. I och för sig måste det framstå som önskvärt, att en person, som känner krafterna avtaga men dock har möjligheter att fortfarande uppnå vissa arbetsinkomster, beredes tillfälle att taga ut den ena pensionsdelen tidigare än den andra. Gentemot ett medgivande att i förtid ta ut endast den ena pensionsdelen har i första hand inväntats, att det skulle komplicera bedömningen av rätten till förtidspension från den andra. Detta skäl synes oss emellertid inte övertygande. Om en person, som funnit sig böra utnyttja möjligheten till förtida pensionsuttag, därefter kommer i ett sådant tillstånd, att han bör anses ha rätt till förtidspension, är det givetvis till fördel för honom, om det förtida uttaget omfattar endast den ena pensionsdelen och möjligheter till förtidspension sålunda står öppna från den andra. Enligt vår mening bör sålunda rätt till förtida resp. uppskjutet pensionsuttag medges fristående för de båda pensionsdelarna.

För de grupper, som i följd av tungt och hälsofarligt arbete allmänt sett är i behov av pensioner före 67 års ålder, är givetvis möjligheter till förtida pensionsuttag en förbättring men dock inte en tillfredsställande lösning. Detsamma kan i viss utsträckning sägas om förtidspensioneringen enligt den utformning, som föreslås i propositionen. I propositionen föreslås vidare, att i den frivilliga statliga pensionsförsäkringen skall införas en försäkring för temporär ålderspension, utgående från valfri ålder mellan 60 och 65 år till 67 års ålder. Liksom socialförsäkringskommittén pekar även departe-

mentschefen på möjligheterna av att grupper, som behöver pensioner före 67 års ålder, avtalsvägen kan tillgodoses genom kompletterande pensionsanordningar.

Vi har i tidigare sammanhang särskilt med hänsyn till de grupper, som har tungt och hälsofarligt arbete, föreslagit utredning om en allmän sänkning av folkpensionsåldern. De vägar, som öppnas genom propositionen, innebär såsom framhållits en förbättring för dessa grupper. En tillfredsställande lösning av frågan synes oss dock inte kunna uppnås på annat sätt än genom en allmän sänkning av pensionsåldern. Ett i allmänhet förbättrat hälsotillstånd hos de äldre medger visserligen, att de flesta kan vara kvar i arbetslivet upp till högre ålder och också bör beredas tillfälle härtill. För vissa grupper är emellertid 67 år en alltför hög pensionsålder. Den fortsatta standardförbättring, som vi eftersträvar, bör även rent allmänt sett innefatta en lägre allmän pensionsålder, givetvis i kombination med möjligheter till uppskjutande av pensionsuttaget. Inom den statliga pensioneringen liksom inom ITP-systemet är pensionsåldern i allmänhet 65 år. Även för folkpensioneringens vidkommande synes oss målsättningen böra vara en sänkning av pensionsåldern till 65 år. Med hänsyn till de förbättringar, som i nämnda avseende dock öppnas genom propositionen, bör dock prövningen av denna fråga kunna anstå till en senare tidpunkt.

Höjningen av folkpensionerna

I propositionen föreslås att folkpensionerna den 1 juli i år skall höjas med 350 kronor för ensam pensionär och med 500 kronor för äkta makar. **Härigenom skulle folkpensionerna med nuvarande indextillägg komma att uppgå till 3 200 resp. 5 010 kronor.**

Vid bedömningen av årets folkpensionshöjning måste tidigare utfästelser samt uttalanden av riksdagen uppmärksammas. Allmänna pensionsberedningen föreslog 1957 att folkpensionerna successivt skulle höjas så att de räknat i 1957 års penningvärde skulle uppgå till 3 600 resp. 5 400 kronor år 1968. Detta förslag låg till grund för de tre linjerna i folkomröstningen i pensionsfrågan. 1958 och 1959 års riksdagar anslöt sig till slutmålet men uttalade att den särskilt kraftiga höjningen 1960 borde undvikas och en jämnare successiv höjning eftersträvas. Härmed måste avses, att höjningen genom standardtilläggen 1960 skulle bli lägre än av pensionsberedningen föreslagna 700 resp. 820 kronor. Med hänsyn till att det förutsattes att de kommunala bostadstilläggen, till skillnad från vad pensionsberedningen föreslagit, ej skulle reduceras av etapphöjningarna kunde en sådan ordning accepteras.

Det förslag, som regeringen framlade 1960 och riksdagen då antog, innebar emellertid nedsättning av höjningsbeloppen ända till 250 kronor för ensam pensionär och 350 kronor för två pensionsberättigade makar. Härvid åsyftades, såsom det framhölls, att genom en jämn höjning med nämnda belopp även vid de följande fyra etapperna uppnå det i riksdagens principbeslut 1958 för år 1968 fastställda målet. En sådan avjämning i etapphöj-

ningarna kunde inte sägas stå i god överensstämmelse med vad riksdagen uttalat i frågan 1958 och 1959. Förslag från centerpartiet om förbättring av folkpensionerna i huvudsak i den takt pensionsberedningen avsett avvisades emellertid av riksdagen såväl 1960 som 1961.

Den avjämning i etapphöjningarna, som sålunda åsyftades i de sistnämnda riksdagsbesluten, kunde emellertid inte leda fram till de för år 1968 fastställda pensionsbeloppen. Med den penningvärdeförsämring på ca 15 procent, som ägt rum sedan 1957, kan målsättningsbeloppen för 1968 i dagens penningvärde beräknas till ca 4 140 kronor för ensamstående och 6 210 kronor för två makar. För närvarande är pensionsbeloppen 2 850 för ensam pensionär och 4 510 för två makar. Fram till 1968 skulle alltså kvarstå, räknat efter nuläget, ett höjningsbelopp av ca 1 290 kronor för ensamstående och 1 700 kronor för två makar. Vid en jämn höjning skulle sålunda från nuläget krävas en lyftning av beloppen vid varje återstående etapp fram till 1968 med ca 325 resp. 425 kronor i stället för i riksdagsbesluten 1960 och 1961 åsyftade 250 resp. 340 kronor. Detta har nu även departementschefen konstaterat i den förevarande propositionen. Det aktuella regeringsförslaget innebär sålunda en höjning med 350 resp. 500 kronor, d. v. s. med 100 resp. 160 kronor utöver vad som förutsattes i riksdagsbesluten 1960 och 1961. Härmed skall enligt departementschefens nya beräkningar en jämn stegring av folkpensionerna fram till det för år 1968 uppställda målet möjliggöras genom höjning med de nya beloppen även vid de återstående etapperna, d. v. s. 1964, 1966 och 1968.

Även om den nya avjämningslinjen måste givetvis konstateras att den inte är i god överensstämmelse med vad pensionsberedningen avsåg och med vad riksdagen uttalade 1958 och 1959. Enligt pensionsberedningen borde tyngdpunkten i pensionsförbättringarna förläggas till reformperiodens inledningsskede, så att de nuvarande folkpensionärerna skulle få verklig nytta av reformen. Riksdagsuttalandena 1958 och 1959 gjordes i anslutning härtill. Beredningens förslag innebar, att folkpensionerna 1962 skulle höjas till 3 150 resp. 4 725 kronor, räknat i 1957 års penningvärde. I dagens penningvärde motsvaras dessa belopp av ca 3 625 resp. 5 430 kronor. Den pensionsnivå, som departementschefen föreslår i den förevarande propositionen, underskrider alltså pensionsberedningens med ca 425 kronor för ensamstående och 420 kronor för två makar.

Enligt vår mening är det nödvändigt att folkpensionsförmånerna förbättras kraftigare under reformperiodens tidigare del i enlighet med vad pensionsberedningen avsåg. Då förslaget i propositionen på denna punkt är ett tillmötesgående av de förslag, som ställts från vårt håll, är vi dock beredda att godtaga detsamma. Från denna utgångspunkt finner vi det emellertid angeläget, att en extra etapphöjning genomföres nästa år.

Enligt pensionsberedningens förslag skulle etapphöjningarna 1964, 1966 och 1968 utgöra 150 kronor för ensamstående och 225 kronor för två makar. I dagens penningvärde kan dessa höjningsbelopp beräknas till ca 175 resp. 270 kronor. De återstående höjningsbeloppen efter beslut nu i enlighet med

propositionen skulle i dagens penningvärde utgöra 940 kronor för ensam pensionär och 1 200 kronor för två makar. Om man som lämpliga etapphöjningar för 1964, 1966 och 1968 från dagens penningvärde räknar med ca 200 kronor för ensam pensionär och 250 kronor för två makar, skulle den extra etapphöjning, som vi förordar för 1963, behöva omfatta 350 kronor för ensamstående och 450 kronor för två makar. Vi föreslår på grundval härav, att riksdagen hemställer hos Kungl. Maj:t om framläggande av förslag till nästa års riksdag om en sådan extra etapphöjning av folkpensionerna.

I fråga om indextilläggen föreslås i propositionen en höjning från 50 till 75 kronor beträffande ensam pensionär och från 40 till 60 kronor för vardera av äkta makar. Orsaken härtill torde vara att indextilläggen ej är tillräckliga för att vid penningvärdeförsämring vidmakthålla pensionernas realvärde. Genom den föreslagna höjningen kommer indextilläggen upp till en nivå som med några kronor överstiger den nivå som i nuvarande läge fordras för att säkerställa pensionernas realvärde. Folkpensionernas nominella belopp behöver emellertid inte stiga med mer än några hundratal kronor förrän storleken på indextilläggen åter blir otillräcklig. Detta måste **uppmärksammas** av statsmakterna så att folkpensionernas reella värde ej undergräves av ev. penningvärdeförsämring.

Den i propositionen förordade anknytningen mellan folkpensioneringen och allmänna tilläggspensioneringen kan vi inte godtaga. Förslaget innebär att folkpensionen för ensam pensionär fr. o. m. 1968 skall utgöra 90 procent av det inom tilläggspensioneringen tillämpade basbeloppet och motsvarande procenttal för övriga ifrågakommande folkpensionsförmåner. Det medför att hela folkpensioneringssystemet kommer att stå i en bestämd relation till dessa basbelopp och att folkpensionärerna efter 1968 ej kommer att få någon del av den allmänna standardhöjningen, medan däremot ATP-pensionerna främst genom den s. k. 15-årsregeln garanteras en förhållandevis god standardföljksamhet. En sådan ordning kan inte godtagas. Folkpensionärerna, som genom sina tidigare arbetsinsatser lagt grunden för och medverkat till den allmänna standardhöjningen, måste få en skälig andel av denna. Ett accepterande av propositionen till denna del skulle medföra att den grundtrygghet som folkpensionen utgör successivt kommer att bli allt mindre i förhållande till den allmänna levnadsstandarden. Enligt vår mening bör utvecklingen gå i motsatt riktning. Vi kan inte acceptera att standardförbättringarna av folkpensionerna skall upphöra år 1968.

Några bestämda förutsägelser om den framtida standardutvecklingen kan givetvis inte göras. Som exempel på spørsmålets omfattning och art kan emellertid nämnas att den reella lönenivån för industriarbetare under 1950-talet steg med ca 45 procent. Standardutvecklingen har givetvis varierat för olika grupper inom den aktiva befolkningen och så torde bli fallet i viss utsträckning även framgent. I allmänhet räknar man med att en standardutveckling minst liknande 1950-talets skall vara möjlig också i framtiden. Med hänsyn härtill framstår det som orimligt att låsa folkpensionerna och

folkpensionärerna vid den standard de uppnår vid en viss tidpunkt, nämligen 1968. Det spörsmålet berör givetvis alla pensionärer, oavsett de uppbär tilläggspension i någon form eller ej. Vissa grupper blir dock särskilt utsatta. Detta gäller alla de som är pensionärer 1968 och från den tidpunkten är hänvisade att leva enbart eller i huvudsak på folkpension. Deras folkpension skulle successivt sjunka lägre och lägre under den allmänna standardnivån. Det gäller också de pensionärer som längre fram i tiden blir hänvisade till enbart folkpension, särskilt förtidspensionärer som i kanske 35—45 år skall lita till standardmässigt sjunkande folkpensionsförmån. En annan särskilt utsatt grupp blir de folkpensionärer som har en begränsad pensionsförmån utöver folkpensionen, t. ex. vanliga inkomstagare som under åren 1963—1968 erhåller allmän tilläggspension. Standarden på deras sammanlagda pension skulle jämfört med den allmänna standarden sjunka successivt, så att relationen efter en tid blir sämre än den 1968 var beträffande enbart folkpension.

En ständigt vidgad standardklyfta mellan folkpensionärer och aktiva kan inte accepteras. Erfarenheterna av tidigare lagstiftning av liknande slag är sådana att propositionen till denna del måste avvisas. Vid 1955 års riksdag företogs en omreglering av bl. a. livräntor enligt 1916 års olycksfallsförsäkringslag och 1929 års yrkessjukdomsförsäkringslag i syfte att få till stånd en standardhöjning, främst beträffande de äldre livräntorna. Även tidigare hade livräntorna reglerats genom särskilda beslut, främst på grund av penningvärdeförsämring. 1955 ansågs det emellertid oundgängligen nödvändigt att åstadkomma en regelmässig standardlyftning. Detta skedde genom höjningar av de medelarbetsförtjänster, på vilka livräntorna var baserade. Ifrågavarande medelarbetsförtjänst var 1 582 kronor år 1918, 2 094 kronor 1921, 1 776 år 1933, 2 917 kronor 1943, 5 388 kronor 1950 och 5 869 kronor år 1951. Genom 1955 års omreglering uppfördes dessa belopp till 6 600 kronor. Omregleringen innebar visserligen även en komensation för penningvärdeförsämring, men i fråga om reell standard innebar uppräkningsen av medelförtjänsterna i fråga om 1918 års fall långt mer än en fördubbling och i fråga om 1933 års fall en höjning med ca 60 procent. Det är i ett sådant perspektiv som en standardmässig fastlåsning av folkpensionerna måste ses. Efter en tid kommer det att medföra en sådan standardskillnad i förhållande till de aktiva, men också i förhållande till dem som just börjat uppbära en kompletterande pension av avsevärd storlek, att kraven på en standardförbättring av folkpensionerna varken kan eller bör hållas tillbaka. Ur både social och samhällsekonomisk synpunkt är det därför angeläget med en ordning som successivt ger pensionärerna del av de allmänna standardförbättringarna.

Enligt vår mening bör därvid den nuvarande standardskillnaden mellan folkpensionärer och aktiva minskas. Grundtryggheten har med andra ord ännu inte nått en skälig nivå i förhållande till den allmänna standarden. Sedan man i det avseendet nått ett tillfredsställande resultat, måste det tillses att skillnaden inte åter ökar. Grundtryggheten måste således vara stau-

dardbeständig. Vi yrkar därför avslag på förslaget om att standardförbättringarna av folkpensionerna såväl relativt som absolut skall upphöra år 1968 och förordar, att riksdagen uttalar, att folkpensionerna även efter 1968 skall standardmässigt förbättras i den takt de ekonomiska resurserna medger.

Pensionärer och äldre i samhället

Ekonomisk trygghet är en grundläggande förutsättning för att äldre och pensionärer skall kunna känna trivsel i tillvaron och ej känna oro inför framtiden. Vi har genom vårt grundtrygghetskrav klart understrukit alla medborgares lika rätt i detta avseende. Det vore emellertid felaktigt att härav dra slutsatsen att de med åldrande, avtagande arbetsförmåga etc. förknippade frågorna är av enbart ekonomisk karaktär. Politiken på dessa områden får inte avgränsas till en pension av viss storlek. Frågan om de äldres trivsel och möjlighet till aktivitet på samhällslivets olika områden måste tillmätas synnerligen stor betydelse. Målet måste vara att ge de äldre möjlighet att utveckla och utnyttja sina inneboende fysiska och psykiska förutsättningar till meningsfull aktivitet och verksamhet.

Dessa frågor berör ett flertal olika områden. Vi har i motionen II: 587 berört några av dessa. Vi hänvisar till vad där anförts men vill här peka på ytterligare några områden, där ett uppmärksammande av de äldres och pensionärernas situation och behov är särskilt angeläget. Vi vill därvid framhålla, att snäva och kortsynt restriktiva synpunkter ej får vara vägledande. De humanitära synpunkterna och det i vid bemärkelse sociala perspektivet måste skjutas i förgrunden. Samtidigt bör uppmärksammas att betydande insatser kan göras inom en relativt begränsad utgiftsram. I många fall gäller det nämligen mindre ekonomiskt vidlyftiga anordningar än ett tillmötesgående och en anpassning till de förefintliga behoven och önskemålen. Därtill är givetvis ett tillvaratagande av den lust till aktivitet och insats som pensionärer och äldre önskar utveckla av betydande värde även ur ekonomisk synvinkel.

Arbetslivets betydelse i dessa avseenden framgår av enbart den omständigheten att det existerar olika pensionsåldrar inom olika yrken och branscher, såsom vi även ovan framhållit. I vissa fall kräver arbetet så mycket av den enskilde att även en måttlig nedgång i tidigare arbetskapacitet anses nödvändig för pensionering. Även om ett sådant tillvägagångssätt är befogat på många områden, är det mycket angeläget att pensionering i sådana fall inte regelmässigt medför att vederbörande ställs utanför möjligheten till fortsatt arbetsinsats. Här har givetvis alla arbetsgivare ett ansvar. Det bör vara möjligt att åstadkomma avsevärda förbättringar genom relativt måttliga anpassnings- och organisationsåtgärder. Särskilt måste understrykas att stat och kommun har betydande möjligheter i detta avseende och bör föregå med gott exempel.

För närvarande kan inom arbets- och yrkeslivet spåras olika tendenser i fråga om pensionsålder. På vissa områden, där pensionsåldern tidigare

varit relativt låg, har parterna funnit att den utan avsevärd olägenhet kunnat höjas. På andra områden däremot främst vissa tyngre yrken och yrken med hårt uppdrivet tempoarbete går tendensen i motsatt riktning. Detta har tagit sig uttryck både i krav på sänkt pensionsålder och i att inom vissa yrken omplacering från en krävande arbetsinsats till en mindre krävande sker vid viss ålder. Omplaceringen till mindre krävande arbetsinsats brukar ofta leda till avsevärt lägre inkomster. Den valfrihet som nu föreslagits beträffande folkpensionsåldern måste från dessa utgångspunkter hälsas med tillfredsställelse, men här berörda omständigheter och tendenser aktualiserar såsom vi framhållit också frågan om en allmänt sänkt folkpensionsålder.

Ytligt betraktad kan en allmän sänkning av folkpensionsåldern förefalla omotiverad med hänsyn till att medellivslängden ökat betydligt och det allmänna hälsotillståndet i 67-årsåldern avsevärt förbättrats sedan folkpensionsåldern fastställdes. Det bör emellertid uppmärksammas att medellivslängdens ökning främst har sin orsak i minskad barnadödlighet och att möjligheterna att utnyttja arbetsförmågan i ålder upp mot pensionsåldern är beroende av vilka krav arbetslivet ställer. Det kan inte råda någon tvekan om att arbetslivet numera på flera områden ställer långt större krav än tidigare. På mer än ett område torde en i förhållande till den numera bättre arbetsförmågan relativ skärpning ha ägt rum.

En grundläggande förutsättning för att äldre och pensionärer skall kunna utveckla sin inneboende aktivitet under normala förhållanden är givetvis att de lever i en god och stimulerande miljö. Åldringsvård på anstalt eller vårdinrättning har ur dessa synpunkter åtskilliga avigsidor. Det måste i största möjliga utsträckning eftersträvas att pensionärerna får möjlighet att leva kvar i en normal hemmiljö. Som mål bör ställas att omhändertagande på annat sätt bör ske endast då hälsoskäl gör det nödvändigt med speciell vård. Skall detta bli möjligt måste emellertid både pensionärernas bostadsfråga och möjligheter till hjälp i hemmet uppmärksammas och de ekonomiska förutsättningarna skapas för en tillfredsställande ordning i dessa avseenden.

Vad gäller frågan om bostadsförsörjningen vill vi i detta sammanhang hänvisa till motionen II: 512, där en sammanslagning av de statliga pensionsbostadsbidragen och de kommunala bostadstilläggen förordats. Det finns givetvis andra möjligheter att främja pensionärernas bostadsförsörjning, t. ex. genom att staten tillskjuter ett visst lika stort belopp till alla bostadstillägg och kommunerna svarar för den återstående delen. Ett sådant tillvägagångssätt skulle vara fördelaktigt för många kommuner. Det förslag som framförts i ovan nämnda motion skulle dock ha den fördelen att det i större utsträckning skulle stimulera kommunerna att medverka vid anskaffning av bostäder åt pensionärerna, vilket är av stor betydelse. Vidare skulle det till skillnad från nu gällande ordning medföra en likvärdig fördelning mellan landets olika skattebetalare. Enligt vår mening bör därför det nämnda förslaget ligga till grund vid en prövning av dessa spörsmål.

Såsom nämnts är möjligheten till viss hjälp och tillsyn i hemmet avgörande för om pensionärerna skall kunna bo kvar i sådan miljö. Vi hänvisar i detta sammanhang till vad i motionen II: 586 anförts om utbyggnad och utveckling av hemsamaritverksamheten m. m. Åtgärder i den riktningen skulle vara av stor betydelse för pensionärerna. Vi förutsätter att detta ägnas stor uppmärksamhet vid pensionärs- och åldringsvårdens utformning. Med åberopande av vad vi i det föregående anført rörande åldersgränsen för invaliditetstilläggen vill vi påpeka att dessa frågor även har en ekonomisk sida. I princip kan det ej vara riktigt att rätt till invaliditetstillägg skall vara beroende av vid vilken ålder vårdbehovet uppkommit. Med strikta åldersgränser kan vissa pensionärer berövas möjligheten att leva kvar i en normal hemmiljö. Också detta spörsmål måste uppmärksammas.

Slutligen bör påpekas att en utveckling i den riktning som här förordats kommer att medföra att primärkommunernas insatser på åldrings- och pensionärsvårdens område inte i någon större utsträckning kommer att utgöras av vård på ålderdomshem och liknande utan till övervägande delen av hemvård och tillsyn i hemmen. Vården på speciella inrättningar kommer huvudsakligen att gälla sjuka och kronikerfall. Då kronikervården handhaves av landstingen uppkommer härigenom vissa gränsdragningsproblem, lokalutnyttjandefrågor m. m. Dessa bör likalades uppmärksammas.

Den översikt som här givits och de spörsmål som upptagits i här åberopade motioner visar att frågan om pensionärer och äldre i samhället griper in på en rad olika områden. Enligt vår mening är det angeläget att ett allmänt handlingsprogram upprättas för en positiv och konstruktiv politik i fråga om hela detta problemkomplex. En beredning och översyn i detta syfte bör komma till stånd utan dröjsmål. Vi vill emellertid inte kategoriskt yrka på tillsättande av en särskild utredning för ändamålet. De olika delfrågorna beröres eller tangeras i viss utsträckning av arbetande utredningar. Det får också förutsättas att vissa provningar pågår inom departement och ämbetsverk. Det bör därför ankomma på Kungl. Maj:t att närmare bedöma på vilket sätt arbetet bör bedrivas. Det kan månhända visa sig lämpligt att ge berörda utredningar och ämbetsverk uppdrag att svara för vissa speciella provningar och utredningar och genomföra den erforderliga samordningen på departementsplanet.

Om behovet av ett handlingsprogram och fastare riktlinjer för samhällets olika åtgärder för pensionärer och äldre råder enligt vår mening ingen tvekan. Spörsmålen berör inte endast ett mycket stort antal enskilda utan också en mångfald samhällsorgan, centrala, regionala och lokala, på olika områden. Även organisationer och andra institutioner i samhället beröres och kan göra insatser. I allmänhet kan ett klart positivt intresse förväntas från de berörda. Inte minst därför är det angeläget med riktlinjer som möjliggör att intresset kan omsättas i direkta insatser. Vi föreslår att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om beredning och förslag till handlingsprogram och riktlinjer rörande insatser och åtgärder för äldre och pensionärer i samhället.

De hemarbetande husmödrarna i socialförsäkringssystemet

Den utformning, som socialförsäkringssystemet fått, kan inte sägas vara tillfredsställande ur de hemarbetande husmödrarnas synpunkt. Detta gäller såväl sjukförsäkringen som pensioneringen. Den förbättring av grundtryggheten, som den förevarande propositionen innebär, är därför inte minst för husmödrarnas vidkommande av väsentlig betydelse. Någon tillfredsställande lösning av de hemarbetande husmödrarnas trygghetsproblem har emellertid härmed inte uppnåtts.

Socialförsäkringskommittén har övervägt frågan om infogande av husmödrarna i den obligatoriska tilläggsjukpenningförsäkringen men inte funnit sig kunna förorda en sådan lösning. I andra sammanhang har också ifrågasatts, att de hemarbetande husmödrarna skulle inordnas i ATP-försäkringen. Sådana lösningar måste emellertid sägas vara principiellt oriktiga och skulle bl. a. förutsätta någonting så orimligt som en ekonomisk gradering av de hemarbetande husmödrarna och deras arbetsinsatser. I varje fall för ATP-systemets vidkommande torde det vidare ur finansieringssynpunkt vara omöjligt att finna en framkomlig väg för inordnande av de hemarbetande husmödrarna.

Behovet av en förbättring av förmånerna för de hemarbetande husmödrarna kan emellertid inte motsägas. Den sjukförsäkringsersättning, som en husmoder kan få enligt förslaget i den förevarande propositionen, måste i många fall betraktas som otillräcklig i förhållande till den inkomstförlust, som ett sjukdomsfall för henne måste anses utgöra. På samma sätt måste det anses otillfredsställande, att de hemarbetande husmödrarna inte kan få möjligheter till en egenpension, som i jämförelse med andra grupper på ett rimligt sätt kan motsvara deras betydelsefulla arbetsinsats för hem och samhälle och framför allt för det uppväxande släktets fostran. Det bör i sammanhanget framhållas, att detta i stor utsträckning också gäller förvärvsarbetande kvinnor, som under en följd av år gör uppehåll i förvärvsarbetet för att ha hand om barnens fostran.

En förbättring av socialförsäkringsförmånerna för de hemarbetande husmödrarna synes oss lämpligast kunna uppnås på grundtrygghetslinjen. Behovet av en sådan förbättring bör givetvis kunna tillgodoses genom en allmän höjning av grundförmånerna inom sjukförsäkringen och folkpensioneringen. Det kan emellertid ifrågasättas om inte särskilda grundtillägg måste införas för husmödrarnas vidkommande. De betydelsefulla insatser, som de hemarbetande gör för hem och barn, måste anses motivera sådana åtgärder från samhällets sida. Det är enligt vår mening angeläget, att i detta syfte en skyndsamt utredning verkställs angående de hemarbetande husmödrarnas ställning i socialförsäkringssystemet.

Finansieringsfrågor

Frågan om socialförsäkringarnas finansiering är omfattande och av synnerligen stor betydelse. Den reformering av socialförsäkringssystemet som nu är i fråga skulle bli ofullständig om inte grunderna och de vägledande

principerna för finansiering uppmärksammas. Så väsentliga ting som avvägningen mellan olika enskilda, samhällets rätt att utkräva av olika enskilda, avvägningen mellan stat och kommun o. s. v. kan ej förbigås. Det måste konstateras att den nu gällande ordningen för finansieringen inte är tillfredsställande varken ur allmän rättvisesynpunkt eller ur administrativ synpunkt. Den nuvarande blandade avgifts- och skattefinansieringen av försäkringssystemets grundförmåner medför administrativa nackdelar, och det relativt omfattande avgiftsinslaget utgör ofta för de lägre inkomsttagarna en belastning som ej kan anses rimlig i förhållande till deras ekonomiska bärkraft. I fråga om fördelningen mellan stat och kommun har i fråga om socialförsäkringarna, liksom på åtskilliga andra områden, en betydande övervältring på kommunerna ägt rum, vilket medfört stora skillnader i belastningen av olika skattebetalare utan hänsyn till deras bärkraft. Enligt vår mening är det ett oavvisligt krav att riktlinjer skyndsamt uppdrages för en rimligare och bättre avvägd ordning och att vissa åtgärder redan nu vidtagas i syfte att avlägsna de största orättvisorna.

Socialförsäkringssystemet finansieras såsom nämnts med ett blandat avgifts- och skattesystem. De grundläggande förmånerna som i princip kommer alla medborgare till del finansieras med både skattemedel och avgifter från de försäkrade. Tilläggsförmånerna, som utgår endast till dem som uppnått en viss inkomst, är däremot avgiftsfinansierade. Enligt vår mening bör beträffande de grundläggande socialförsäkringsförmånerna ske en övergång till enbart skattefinansiering. De pågående övervägandena rörande bl. a. skattesystemets utformning bör inriktas härpå. Yrkande härom har framställts i motionen II: 543, till vilken vi hänvisar. I nämnda motion har också yrkats på en höjning av inkomstgränsen för befrielse från folkpensionsavgift såvitt gäller gifta skattskyldiga och ensamstående skattskyldig med barn under 16 år.

Såsom nämnts i motionen II: 543 gäller detta spörsmål även den allmänna sjukförsäkringen. Motsvarande åtgärd bör således vidtagas beträffande sjukvårdsförsäkringsavgiften. Vi föreslår därför att avgift till sjukvårdsförsäkringen för äkta makar och ensamstående med barn under 16 år skall komma i fråga först då den till statlig inkomstskatt taxerade inkomsten uppgår till 4 800 kronor och att den av departementschefen förordade avtrappningsregeln skall tillämpas beträffande inkomster i läget över nämnda belopp.

Socialförsäkringskommittén har föreslagit att avgift till allmänna sjukförsäkringen liksom nu skall vara avdragsgill vid beskattningen, men att avdraget skall ske vid sidan av det s. k. schablonavdraget för försäkringsavgifter och således inte belasta detta. Statsrådet och chefen för socialdepartementet har emellertid sett sig förhindrad att upptaga denna fråga till behandling. Enligt vår mening är en åtgärd i den riktning som socialförsäkringskommittén föreslagit väl motiverad. Skall en likvärdig behandling av olika skattskyldiga ske, oavsett formen för försäkringen, synes dock böra

övervägas att beträffande sjuk- och olycksfallsförsäkringsavgifter över huvud taget förfara på det sätt som socialförsäkringskommittén föreslagit. Eljest kan en kategoriklyvning uppkomma, särskilt mellan företagare och anställda. Detta torde böra uppmärksammas vid den fortsatta prövningen av frågan. Vi föreslår att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller att förslag skyndsamt måtte föreläggas i anledning av vad socialförsäkringskommittén framhållit beträffande avdragsrätten. Beträffande kostnadsfördelningen mellan stat och kommun föreslås i propositionen — i stort sett i enlighet med utredningsmajoritetens förslag — att den kommunala bidragsandelen för andra förmåner än kommunala bostadstillägg sänkes från 1,5 till 1 procent för varje skattekrona samt att kommunernas bidrag liksom förut maximeras till 60 procent. I fråga om de kommunala bostadstilläggen föreslås att kommunandelen skall maximeras till 80 procent i stället för nu gällande 60 procent. Dock skall bidraget som tidigare utgå med 2 procent per skattekrona per invånare.

Kommunernas bidrag till andra kommunalt finansierade folkpensionsförmåner än bostadstilläggen beräknas minska från ca 55 till 42 procent, medan kommunbidragen till bostadstilläggen ökar från ca 60 till ca 75 procent. Sänkningen av den först nämnda bidragsandelen innebär en viss omfördelning i skatteutjämnande syfte mellan kommuner med högt resp. lågt skatteunderlag samt mellan kommuner med en förhållandevis hög andel av befolkningen i de högre åldersgrupperna och andra. Däremot innebär höjningen av kommunandelen för de kommunala bostadstilläggen en försämring för alla kommuner med mer än ca 30 skattekronor, d. v. s. för alla kommuner som f. n. har mer än 60—65 procent av medelskattekraften för rikets primärkommuner.

Det får sålunda konstateras, att departementschefen inte ansett sig böra beakta vare sig de reservationsvägen framförda kraven på en överflyttning av kommunernas kostnader för invalidpensioneringen till staten eller kraven från vissa remissinstanser om en radikal omprövning av hela kostnadsfördelningsfrågan.

Styrelsen för Landskommunernas förbund t. ex. finner det anmärkningsvärt att kommittén, samtidigt som den försäkrar att den i denna fråga vidhåller sin tidigare intagna principiella ståndpunkt, att kommunerna bör bestrida kostnaderna för de kommunala bostadstilläggen och att staten bör svara för övriga folkpensionskostnader, icke dragit de praktiska konsekvenserna av denna ståndpunkt utan i stället framlagt ett förslag, som innebär ett konserverande tills vidare av nuvarande för kommunerna högst ogynnsamma kostnadsfördelning. Visserligen har kommitténs förslag karaktären av provisorium och motiveras med att dess genomförande skulle medföra att folkpensionskostnaderna relativt sett minskar i kommuner med lågt antal skattekronor per invånare och ökar i övriga kommuner, men den tendens till utjämning kommunerna emellan som därigenom åstadkommes är vid närmare påseende så obetydlig att förslaget genomförande enligt styrelsens

mening kommer att utlösa stor besvikelse i flertalet kommuner, där man nu förväntar ett allvarligt menat försök från statsmakternas sida att rätta till missförhållanden på detta område.

Efter gjorda undersökningar konstaterar styrelsen för Landskommunernas förbund, att den utjämning av kommunernas kostnader som skulle vinnas enligt utredningens förslag är ganska obetydlig samt att den ökning av skatteunderlaget som är att förvänta under de närmaste åren kommer att medföra en ytterligare övervältring av kostnaderna för folkpensioneringen på kommuner med mindre än 60 skattekronor. Särskilt anmärkningsvärt finner styrelsen, att kommittén framlagt ett förslag som innebär en utvidgning av kommunernas bidragsskyldighet till att omfatta även de icke inkomstprövade förtidspensionerna.

Därutöver anför styrelsen bl. a.: Enligt styrelsens mening är det högst angeläget att en omfördelning av kostnaderna för folkpensioneringen skyndsamt genomföres. Nuvarande kostnadsfördelning innebär uppenbarligen en betydande social orättvisa mot invånarna i sådana kommuner med liten skattekraft och ogynnsam åldersfördelning som nu nödgas utdebitera upp till tre kronor eller mer per skattekrona för folkpensionsändamål samtidigt som andra kommuner med större skattekraft endast behöver utdebitera en krona eller mindre för samma ändamål. Orättvisan drabbar inte bara skattebetalarna utan även pensionärerna i förstnämnda kommuner, eftersom den nuvarande kostnadsfördelningen fått till följd att man i dessa kommuner inte har möjlighet att hålla samma standard i fråga om bostadstilläggen som i de i ekonomiskt och befolkningsmässigt avseende bättre lottade kommunerna. Ovissheten beträffande bostadstilläggens framtida finansiering, synes också ha bidragit till att man i många kommuner iakttagit en reserverad eller avvaktande hållning till framställningar om höjning av tilläggen. Det är en ur pensionärernas synpunkt omotiverad och på längre sikt betraktad beklaglig standardskillnad som på detta sätt uppkommit och nu är på väg att konserveras till följd av gällande regler för kostnadsfördelningen. Eftersom inga verkligt bärande motiv för en kommunal bidragsgivning till folkpensioneringen längre föreligger vore det enligt styrelsens mening riktigtast att helt avveckla kommunbidragen. Likaså bör i detta sammanhang erinras om att 1958 års *skatteutjämningskommitté* i sitt remissyttrande framhållit, att »lösningen av skatteutjämningsproblemet skulle underlättas, om kostnaderna för folkpensioneringen helt avlastades från kommunerna», samt att kommittén »varken ur sakliga eller principiella synpunkter anser sig kunna godtaga förslaget till provisoriska ändringar i fördelningsramen», d. v. s. på det sätt som nu föreslås i propositionen.

Kommunernas folkpensionskostnader torde i dag variera mellan ca 0,30—4—5 skattekronor per invånare. Det kan därför inte vara försvarligt, att, såsom departementschefen föreslår, konservera dessa stora orättvisor i avvaktan på 1958 års skatteutjämningskommittés behandling av hithörande frågor. Kommitténs förslag kan nämligen inte väntas bli föremål för riksdagens prövning förrän tidigast vid 1964 års riksdag. Såsom ovan nämnts ta-

lar varken praktiska eller principiella skäl för ett sådant uppskov med ställningstagandet. Enligt vår mening kan ej heller statsfinansiella skäl anföras mot en etappvis avveckling av kommunernas folkpensionskostnader. De utgiftsökningar på statsbudgeten som blir följden av en överflyttning av kommunernas folkpensionsutgifter på statsbudgeten innebär inte någon ökning av det sammanlagda skattetrycket utan blott en omfördelning av detsamma i syfte att skapa en rättvisare fördelning av de samhällliga utgifterna.

Enligt vår uppfattning bör denna utjämning mellan kommunernas kostnader för folkpensioneringen åstadkommas genom att man fr. o. m. reformens genomförande överför kommunernas kostnader för förtidspension, invalidpension, sjukbidrag, invaliditetstillägg m. m. samt barntillägg (särskilt barnbidrag) till staten. För år 1963 skulle detta innebära att kommunerna avlyftes sammanlagt 218,1 milj. kr. ($211,4 + 1,0 + 5,7$) eller avrundat 218 milj. kr. Av detta kan ca hälften *d. v. s. 109 milj. kr.* beräknas falla på budgetåret 1962/63.

På samma grunder kunde också ifrågasättas en motsvarande överflyttning av kommunernas kostnader för hustrutillägg och änkepensioner ($41 + 68,8 = 109,8$ milj. kr.) men med hänsyn bl. a. till önskemålen om en utjämning av kommunernas folkpensionsutgifter även för *kalenderåret 1962* föreslår vi, att denna överflyttning av statsfinansiella skäl uppskjutes ytterligare ett år. Vi föreslår i enlighet därmed att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om förslag därom till 1963 års riksdag.

Medan kommunernas inflytande i fråga om de allmänna folkpensionsförmåner som här berörts i praktiken är obefintligt och angelägenheterna således i allt väsentligt kan sägas vara statliga, är förhållandet något annorlunda vad det gäller de kommunala bostadstilläggen.

Vad det gäller kostnadsfördelningen mellan stat och kommun för de kommunala bostadstilläggen har centerns krav på en reformering av dessa förmåner berörts i annat sammanhang. Det måste dock konstateras att nuvarande kostnadsfördelningssystem visat sig leda till stora utdebiteringskillnader mellan kommunerna vid lika förmåner för pensionärerna och att de skattesvaga kommunerna av ekonomiska skäl inte kunnat bevilja dessa förmåner i den omfattning som i övrigt skulle ha varit önskvärd. Bättre rustade kommuner har däremot genom höjningar av bostadstilläggen kunnat utverka ytterligare statsbidrag, eftersom statsbidraget bestämmes till ett visst procenttal av kostnaden för hela bostadstillägget. Bidragsreglernas utformning har för andra kommuner medfört att de saknat möjlighet att utnyttja de förmåner statsbidraget onekligen utgör. Utan tvivel har dessa olägenheter drabbat många pensionärer. I avvaktan på de utredningar beträffande bostadstilläggens framtida utformning vi tidigare föreslagit, anser vi oss som provisorium kunna acceptera den i propositionen föreslagna kostnadsfördelningen, dock med den ändringen att bidragsreglerna göres värdebeständiga. Den nominella höjningen av det kommunala skatteunderlaget, vilken inte tenderar att minska utan snarare öka skillnaden i skatteunderlag mellan kommunerna, kommer eljest under de

närmaste åren att leda till en ökning av kommunandelen och sannolikt även till en ökad utdebiteringsskillnad mellan kommunerna. Detta kan motverkas genom att kommunandelen för de kommunala bostadstilläggen inte fastställs i förhållande till ett visst antal skattekronor (2 procent för varje skattekrona per invånare) utan till en viss bidragsprocentenhet per procentenhet varmed kommunens skattekraft uppgår till i förhållande till medelskattekräften i rikets primärkommuner.

Med utgångspunkt från en för år 1963 oförändrad kostnadsfördelning i jämförelse med Kungl. Maj:ts förslag skulle t. ex. bidragsreglerna kunna utformas så att kommunandelen bestämmes till 0,95 procent per procentenhet varmed kommunens skattekraft uppgår till i förhållande till medelskattekräften i rikets primärkommuner. Enligt dessa beräkningar skulle kommunandelen för en kommun med 30 skattekronor per invånare bestämmas till $(63 \times 0,95)$ 59,65 procent, vilket nära överensstämmer med de 60 procent den skulle betala enligt de av Kungl. Maj:t föreslagna reglerna. (30 skkr. utgör 63 procent av medelsskatteunderlaget, 47,63 skkr. per invånare enligt 1962 års taxeringar.) Härigenom skulle förhindras att kommunandelen under ett kommande år ökar på grund av en enbart nominell, men inte relativ förbättring av skatteunderlaget. De av oss föreslagna bestämmelserna bör gälla till dess att man i annat sammanhang beslutar om en förändrad utformning av bostadstilläggen och därmed även tar upp frågan om finansieringen av desamma. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att närmare utforma bidragsreglerna i enlighet med vad som här anförts.

De ovan föreslagna åtgärderna avser kommunernas folkpensionskostnader kalenderåret 1963 och således de inbetalningar till staten som skall göras under första halvåret 1964. I syfte att motverka även de stora utdebiteringsskillnaderna mellan olika kommuner för folkpensionskostnaderna under innevarande kalenderår (för vilka kommunernas inbetalningar sker våren 1963) anser vi vissa ytterligare åtgärder vara starkt motiverade. Som en första etapp mot den mera permanenta avveckling av kommunernas bidrag till folkpensioneringen vi ovan föreslagit kan lämpligen kommunernas bidrag till folkpensionerna (med undantag för bostadstilläggen) maximeras till 1 kr. per skattekrona. Några svårigheter att av uppborrdstekniska skäl reglera denna fråga torde inte föreligga. Kostnaderna därför låter sig svårigen beräknas, men torde kunna uppskattas till omkring 20 milj. kr.

De av oss föreslagna åtgärderna beträffande kostnadsfördelningen mellan stat och kommun för folkpensioneringen kan således för budgetåret 1962/63 beräknas till $(109 + 20)$ 129 milj. kr. Anslaget *Bidrag till folkpensioner* bör i enlighet med vårt förslag därför uppföras med $(2\,967 + 129)$ 3 096 milj. kr.

Med stöd av vad ovan anförts får vi hemställa,

I. att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 90 måtte besluta

a) att invaliditetstillägg skall utgå i de fall, då vårdbehovet uppkommit eller blindheten inträtt före 67 års ålder,

b) att företagarnas och de fria yrkesutövarnas valmöjligheter inom sjukpenningförsäkringen och tilläggs pensioneringen skall vara fristående från varandra,

c) att möjligheterna till förtida resp. uppskjutet pensionsuttag inom folkpensioneringen och tilläggs pensioneringen skall vara fristående från varandra,

d) att hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg må minskas med en tredjedel av den pensionsberättigades årsinkomst i vad mån årsinkomsten överstiger för den som är gift 1 000 kronor och för annan 1 350 kronor samt med ytterligare en tredjedel i vad mån årsinkomsten överstiger för den som är gift 1 350 kronor och för annan 1 900 kronor,

e) att pension till den, som blivit änka före den 1 juli 1961, i fall, som avses i propositionen, må minskas med en tredjedel av årsinkomsten i vad denna överskrider 1 350 kronor,

f) att avslå förslaget i propositionen om att folkpensionsbeloppen från 1968 skall vara uttryckta i procent av det för ATP-systemet gällande basbeloppet,

g) att kommunernas skyldighet att bidra till kostnaderna för förtidspensioneringen inom folkpensioneringen (förtidspension, sjukbidrag, invaliditetstillägg, barntillägg) skall avskaffas med giltighet från den 1 januari 1963,

h) att statens andel av kostnaderna för de kommunala bostadstilläggen i avvaktan på ytterligare utredningar beträffande dessa förmånens utformning och finansiering må vara värdebeständig och i enlighet därmed utgöra 0,95 procent per procentenhet av resp. kommuns skattekraft i förhållande till medelskatteunderlaget för rikets primärkommuner,

i) att kommunernas bidrag till kostnaderna för andra folkpensionsförmåner än bostadstillägg under år 1962 må maximeras till 1 krona per skattekrona,

j) att avgift till sjukvårdsförsäkring inom allmänna sjukförsäkringen må beträffande äkta makar och ensamstående med barn under 16 år utgå först vid en till statlig inkomstskatt taxerad inkomst av 4 800 kronor samt att härvid i propositionen förordade avtrappsregel må tillämpas, samt

att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till enligt ovan erforderlig författningstext;

II. att riksdagen måtte anvisa till *Bidrag till folkpensioner m. m.* för budgetåret 1962/63 ett förslagsanslag av 3 096 000 000 kronor;

III. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t an-
hålla

a) om utredning angående invalidernas ställning i pen-
sioneringen i det syfte som angivits i motionen,

b) om utredning beträffande sådan valfrihet för företa-
gare och fria yrkesutövare, att de som en form för delta-
gande i ATP-försäkringen beredes möjlighet till anslutning
enbart med avseende på invalid- och efterlevandeskyddet,

c) om förslag till 1963 års riksdag angående etapphöjning
av folkpensionerna med 350 kronor för ensamstående pen-
sionär och 450 kronor för två pensionsberättigade makar i
enlighet med vad som anförts i motionen,

d) om beredning och förslag till handlingsprogram och
riktlinjer rörande insatser och åtgärder för äldre och pensio-
närer i samhället i det syfte som angivits i motionen,

e) om skyndsamt utredning angående de hemarbetande
husmödrarnas ställning i socialförsäkringssystemet i enlig-
het med vad som anförts i motionen,

f) att frågan rörande särskild avdragsrätt vid beskatt-
ningen för sjukförsäkringsavgift m. m. skyndsamt måtte
prövas och förslag snarast föreläggas riksdagen,

g) om förslag till 1963 års riksdag om avskaffande av
kommunernas skyldighet att bidra till kostnaderna för
hustrutillägg och änkepensioner i enlighet med vad som an-
förts i motionen;

IV. att riksdagen måtte uttala, att folkpensionerna må
höjas standardmässigt även efter år 1968 i den takt de eko-
nomiska resurserna medger; samt

V. att riksdagen även i övrigt måtte beakta vad i motio-
nen har anförts.

Stockholm den 3 april 1962

Gunnar Hedlund

Lars Eliasson

Nils G. Hansson

i Sundborn

i Skegrie

S. G. W. Wahlund

Sven Vigelsbo

Per Svensson

i Stenkyrka

Gustaf Svensson

Harald Larsson

i Vä

i Hedenäset